

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Ингушетия

ЧАСТНОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ

«СРЕДНЯЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА «ИНТЕЛЛЕКТ»

РАССМОТРЕНО:

на заседании педагогического
совета

Протокол № 1 от «30» 08.2022г.

СОГЛАСОВАНО:

зам. директора по УВР

_____ / Дзейтова Д.М.

Протокол № 1 от «30» 08.2022
г.

УТВЕРЖДАЮ:

Директор ЧОУ СОШ

«Интеллект» _____ /

Сапралиева Т.Б.

Пр № 16 от «31» 08. 2022 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная литература (Ингушская)»

для обучающихся 3-х классов

г.Назрань, 2022г.

Кхетора каьхат(пояснительная записка) Г1алг1ай литература программа лаяца

Г1алг1ай литература программас новкъостал ду хьехархочоа берашта г1алг1ай йоазонхоша кхелла говзаме йоазоний чулоацам а, тема а, идея а къоастаде а, х1аьта цар шоай произведенешта бувцаш болча ценача, хозача, говзамеча меттах пайда эца а.

Г1алг1ай литература хьехаш вола хьехархо декхарийла ва литература новкъосталца берашта г1алг1ай метта хозал, говзал, к1оаргал, цун ганз йовзийта, уж кхетамца, эхь-эзделца кхебе, дикачун-вочун

къоастам бе ховргдолаш.

Дешархошта ха деза г1алг1ай литература хьахилара наькъаш. Укхаза царна хайгача бакъаьха да, вай г1алг1ай литература хьахилара г1улакх малаг1ча торонца эттад, эггара хьалхара г1алг1ай йоазув 1923 шера Мальсагов Кураза Зоврбика кхелла хилар, из латински ларда т1а хинналга. Эггара хьалха г1алг1ай меттала кепатеха йоазув 1923 шера «Сердало» яхача газета т1а кепатеха хилар.

Цъабакъда, шоай йоазув хиннадеце а, багахбувцам б1аьхий хиннаб г1алг1ай къаман, тайп-тайпара жанраш чу а йоаг1аш: къаьнара иллеш, фаьлгаш, к1оанолгаш, ховли-довзалеш, легендаш, шира

ооламаш, ишта кхы д1ахо а.

Г1алг1ай литература никъ 1923 шерагара денз таханарча денга кхаччалца чоалхане болаш хьабенаб. Массехк хана доакъоьх бекъа йиш я из.

Хьалхара ха – 1920-г1а шераш – говзаме йоазонаш хьахила доладенна ха я, х1аьта 1930-г1а шераш – г1алг1ай литература дег1ая йолаенна ха я.

Программа юкъе йоаг1а произведенеш берий ханага хьежжа я, чулоацам а, керттера уйла а дика кхетадергдолаш, х1аьта х1ара классе багахбувцамах пайда эц.

5-9 классашка дешархой кхетамца кхебара духъа, ужъхьаца, эзделаца, хозанена лоарх1амца кхебара духъа дола говзаме йоазонаш 1омаду. Цу классашка 1омаеш йола материал чоалхане яц, ший

чулоацамга хьежжа, х1аьта идейни кхетам балара г1улакх лертт1а да цун.

Х1ара классашка чуйоаг1аш йола материал хронологически хьисапе луш я, дешархой литература

исторех а литературеи вахари в1аши дувзаденна хиларах а кхетаргболаш. Цул совг1а, мехка истори а дикаг1а йовзаргъа царна.

5-8 классашка говзамеча йоазонашца цхьана литературни теорех кхетам лу. Дешархоша керттера

кхетаде дезаш дар да литература говзаме кхоллам хилар, цун мотт поэтически хилар. Литература теори дикаг1а кхетаергъа дешархоша, говзамеча произведенешца цхьатарра 1омайойа.

Х1ара классе литература чулоацамга а дешархой кхетамга а, цар дег1адара боарамга а хьежжа, тайп-

тайпара хьехара наькъаш леладе деза: хоза къоастадеш текст ешар, суртех, телевиденех, компьютерах пайда эцар. Цул совг1а, дешархошка шоашка болх байта беза йоазонхоех а цар говзамеча йоазонех лаяца кхы а дукхаг1а хоамаш лохаш.

классашка теркам бе беза хоза къоастадеш, кхетадеш шаьра дешара говзал лакхаяккхара. Из программой декхар кхоачашданза даргдац, урокаш т1а а дешаш, цаг1арча дешара т1ахьожамца кулгал а деш. Дешара техника тоаеш болх бе беза массане цхьана дешаш, юкъ-юкъера хоржаш дешаш, отгадаьча хаттара текстаца жоп луш, иштг. кх. д1.

Лакхерча классашкара дешархой керттерча даькъе кхетам болаш кийчбе беза ешаш йола произведенеш шоай ло1аме яшха, анализ е, керттера ма1ан а, уйла а гучадоахаш, цар мах бе.

4 классашка йоазонхочун вахара а кхоллама а никъ, цо айяь пробдемаш тохкаш, хьехархочун урок керттера форма лекци хила йиш я. Иштта теоретически проблемаш е йоккха темаш 1омаеш, т1еххьара

1омадаьр ч1оаг1адара урок еш, 1омадаьр юха дагадохийташ лекцеца болх д1абахьа мегаргба.

Лакхерча классашка программа юкъе йоаг1а йоккхий эпически произведенеш. Уж дешархошка хьал а ешийта еза. Классе дешархошта произведени тахка а, цун чулоацамах а, турпалех а шоашта хетар ала ха деза.

Къаьста теркам т1абахийта беза дешархоша шоай ло1аме беча балха, произведене доакъош, текста юкъера белгалъяха моттигаш тохкаш, план оттаеш, турпалий оамалех шоашта хетар оалаш, 1алама сурт дийшачул т1ехьаг1а уж каьхата т1а дахка хьожаш.

Балха хIара тайпа, Iомаеча произведенеца айхха бувзам болаш, цун чулоацамга хьежжа хила деза.

Хьехархо хадданза болх бе декхарийла ва дешархой багах ду къамаьл шаьрде, хIана аьлча, из йоазонца бе болча балха лард я.

Метапредметни

Регулятивни УУД

- Хьехархочунца дешара тIадуллар оттаде, урока лерхIамга хьежжса. Деша дешара лерхIамашка хьежжса.

- Массанеца цхьана урока план оттае ха, произведени чулоацам хьабувцара план оттае ха. Планага хьежжса беш бола болх тахкар, баьча балха корта бар, мах бар, иштта кхыча дешархой балха мах бар.

- ЗIамигача тоабаца е шинне цхьана болх беш, кердача темах ховр а, де ховр а хьакьоастадар. Урок йодаш беча балхах раьза хилар е ца хилар дIаяздар, лакхача говзала тIакхуви хилар хьахьокхар.

- Ше баьча балха раьза хилар е ца хилар дешархочо ший лоIамагIа хьаалар, урока карах ца доалача хIама теркам бар, из тоадара болх бе лерхIам дагалацар.

Познавательни УУД.

- Текста тохкам бе ха, хьехархочо хаттараишца новкъостал а деш. Деша къайла маIан ха, из тахка.

-Произведенеш шоайла йиста, вIаишкаоттае, юкьарадар а тарадоацар а хьаоалаш.

-Дийшачун дакъа диста мукъама е илли дакъаца, е суртаца, е кицаца

Произведени турпалхочо дечун бахьан тахкар. Шийна хетачун, ше яхачун доагIа масалаш доаладе, даьржа дувзадenna къамаьл де.

- ГIалгIай фаьлгаиш кхоллара лерхIам ха, цар лу пайда, цар лерхIам ха.

- Поэзи а проза а шоайла къоастае ха, литературнии Iилман кхетам балара тексташ санна.

- Кхоллама навькаш хьахьокхар, тайп-тайпара произведенеш дагалувцаиш, проектни тIадуллариш кхоачаидеш.

-Дешаидар кхетаде, дийшар лоацца таблица чу а схема чу а дIаязде ха.

Коммуникативни УУД.

-Дувцара къамаьл оттаде, урока болх беш кадай хила, хаттараиш тела. Диалоге, тоабах болх беш дакъа лаца. Шийна бакъахьа хетар чоагIадеи, кхычарца къамаьл де хар.

- Темага хьежжса 5-6 предложенех дувзадenna къамаьл оттаде. Проекта 1-2 слайд кхолла. Кхычунга ладувгIа ха, къовсама юкье дакъа лаца.

-Произведени урпалхочо даьчун мах бе, эзди дешаишца къамаьл де.

- Кхыча дешархой урока баьча балха мах бе ха, оттаяьча критереишца.

- Барт бара кийча хилар хьахьокхар, къовсам, дов е цатоам дIабаккхара тайп-тайпара вариациеш йоалае ха.

- Бокхийчарца къамаьл деш, книжкаиш, дошлоргаиш, энциклопедеиш дешаиш кердадар, пайдабар леха.

-Йоккха йоаца презентаци (5-6 слайд дола) боккхийчар новкъосталца кийчъяр, проекта темага хъежжа, слайдашка хъежжа темах лаяца лоацца дувца.

Личностни.

Художественни произведенеш ешарца дезала юкьера безама керттера хьал хар (барт хилар, сий дар, безаме, къахетаме, в1аши новкъостал деш хилар)

Ше ваьнна моттиг ховш хила, ше малаг1ча этносаца лоарх1аш ва ха. Кхыча къамех цар сий деш къамаьл дар.

Кхыйола культураш а, къамаш а долга ховш хилар, дикаг1а довзачарех хьадувца ха, культураца е динаца шоай культура е дина таракетараш хьаала хар (нохчий, татараш, 1арбий, сирийцаш, кх. д1. а).

-Юкья а ца лелхаш, кхычунга ладувг1а ха, ший уйла сатийна д1аалар, тайп-тайпара аргументаш а йоалаеш. Дешархой в1аш къовсам балара бахьанаш ха.

Ц1аг1а а классе а книжкаш дешара т1акхувш хилар хьахьокхар, библиотеке ахар, мукъа волча хана, урока эша материал кийчъяр.

Йоазонхой кхолламах ха безам болаш хилар хьахьокхар, шийна эггара ч1оаг1аг1а безачар ц1ераш яха хар, безара бахьан а хьаалар.

Литературни кхоллама болх шийна эшаш болга хар.

-Ишколе вахара бокьонаш йовзар, цар дешархочоа луп айда малаг1а ба хар. Дикача дешархочун масалаш доаладе йийшача произведени юкьера.

Сага новкъостал доацаш ше болх бе ховш хила, ше даьчох жоп дала дезалга ховш хила.

-Поэтически деша хозал ховш хила, йоазонхочо дешашца сурт дулаш доаладаь дешаш хьалаха ховш хила. Хозахийта дешаш а эпитеташ а шоай къамаьла юкьедоаладар.

-Эделаца дар доацар ховш хила, литературни турпалхоехи эздийча сагахи йоакха оамалаш хьаювцаха, г1улакхаца дар доацар къоастаде ха.

Дешаш а яз деш а нийса ваг1араи б1аргий са толха ца дараи йоаг1а бокьонаш ховш хила. К1аьдвалар д1адоаккхаш е еза упражненеш йовзаш, уж еш хила. Саг унахц1ена хилара бокьонаш ц1аг1а а накъайоалаш лелае ха.

Патриотически кхетам балар:

дешархо къаман г1улакхай эделаи т1акхийна хилар;

дезала вахар довзаш хилар;

ший къаман культура а, бусулба дин а довзаш хилар;

Росси пачхьалкхен гражданин ше волга ховш хилар;

дешархочун оамалаш, декхараш кхийна хилар: урока, урокал араха а.

Г1алг1ай метто, эрсий метто санна, метта 1илман дакъа а ший ма1анна а йоккха моттиг д1алоац. Цун дешарца а кхетамца а бераш кхедара доккха практически ма1ан да. Наьна метто юкьелoaц дешархой патриотизма а, кхыча къамашца 1имерза а, эди а хилара уйлашца кхетадеш кхедара маьхала таронаш. Тахан латгача хьале г1алг1ай мотт 1омабара, цу метта йоазув де хара 1алаьмате йоаккха терко е еза къаьстта ишколо. Х1анзарча зама бераша 1алаьмате дукха бувцаш лелабу эрсий мотт. Ц1аг1а а ара а

бераша шоай наьна метта къамаьл к1езига ду. Г1алг1ай мотт бувцачар а къамаьла юкье дукха эрсий

дешаш леладу, цудухьа наьна мотт эрсий меттаца ийна бувц бераша. Иштгача хьале т1ехь т1айоаг1ача хана г1алг1ай мотт бицбалара кхерам ба. Цудухьа ишкола хьалха латга декхар да г1алг1ай метта дешари йоазуви дешархошта 1омадар, безам т1абахийтар, мотт дийнбар. Бера ший наьна мотт бовза а беза, беза а беза, уйла а цу метта хила еза. К1ира сахьатий боарам дукха беце а дешархоша мотт 1омабергба, хьехархоша из безаргболча тайпара д1ахьехе. Цу т1а йоазув де г1алг1ай метта хала а дац, х1ана аьлча, г1алг1ай абата т1а дукхаг1адола алапаш эрсий метта санна да. Дешархошта 1омаде 1от1акхета алапаш да: 1, аь, г1, кх, къ, к1, п1, т1, хь, х1, ц1, ч1, яь, дифтонг оа. Эрсий метта санна хьехархочо боккха теркам т1абахийта беза дешаш д1аоалаша яз дешаи йолча башхалонашта. Иштта боккха болх бе беза дешархоша оазаш нийса хьаалара, х1ана аьлча, бери яз деча хана ше харцаха дош д1ааларга хъежжа г1алаташ а деш

яздергда. Из болх 1 классе денз ца хаддаш бе беза, йоазув нийса хургдолаш.

3 класс (1 сахъат)

№	Урока тема	Сахъатий боарам	Календарни ха	Факт. ха
1	Яндиев Дж. «Дешархошка» Мутаалнакъан Хь-Б «Цхьаолаг 1а сентябрь.» Осмиев Хь. «Хьехархо»	1	05.09	
2	Льянов М. «Iарамхи йисте ».Осмиев Хь «Ажкан	1	12.09	

	бийса» Гагиев Г. «Догла халхадувла»			
3	Хамхоев А «Гуйра». Дувцар «Гуйре»	1	19.09	
4	Дувцар «Маькхах дола дош» Гагиев Г. Дувцар «Ялата хам»	1	26.09	
5	Осмиев Хь. «Бераш-Даьхен кхоане я» Чахкиев С. «Са юрт». Кицаш. Пришвин М. «ДагадоагIарех».	1	03.10	
6	Плиев М. С. «Даьра чов». Хашагульгов I. «Лом». Саракаев Хь. «Борзик»	1	10.10	
7	Даурбеков Б. «Хьазилгаш лувца циск».	1	17.10	
8	Хашагульгов I. «Сувсакъ»	1	24.10	
9	Хашагульгов I «Барзадахка»	1	07.11	
10	Котиев Н. «Берашка». Солоухин В «Вай берал».	1	14.11	
11	Гагиев Г. «Эздел» Кицаш.	1	21.11	
12	Осмиев Хь. «ДIаяха ха» Костоев I. «Харцой нийсхой».	1	28.11	
13	Чантиев А «ХIана вар Мурад гIайгIане».	1	05.12	
14	Чантиев А «Денал гIулакхаца хьаьбокх»	1	12.12	
15	Гагиев Г. «Визза кьонах» .	1	19.12	
16	Чантиев А «Дика оамал» Шадиев С «Бурдолг»	1	26.12	
17	Арчаков Т «Бераш Iанна гIаддахад» Осмиев Хь. «Лоа делх»	1	09.01	
18	Константин У. «Биь дагалоаттам» Фаьлг «Iани ахкани хинна еьовсам»	1	16.01	
19	Хашагульгов I «Керда шу». Чахкиев С «Керда шу –керда беркат» Арчаков Т. «Iа».	1	23.01	
20	Кодзоев I. «Берза Iазал». Кицаш Фаьлг «Хьуна оакхарий кьамаьл» Гамботов Б «БIарашдуарг»	1	30.01	
21	Баратынский Е «Iан сурташ» Гагиев Г «Визза кIант» Сулаев М «Ца вовза доттагIа».	1	06.02	
22	Гагиев Г «Ахьмади Махьмади» Плиев М-С «Нийса язде Iомавелча» Костоев I. «Даь хьехамаш». Озиев С «Нахацара гIулакх».	1	13.02	
23	Зязиков Б «Дего гешт дергдац» Шадиев С «Кавказа турпал-Тутаева Аьсет»	1	20.02	
24	Шадиев С «Иштта тIом бора вежараша» Шадиев С «Осканов Суламбик –халкьа тешаме воI»	1	27.02	
25	Арчаков С «ЦIавенав тха лоалахо» Мякиев А «Наьна кулг» шира дувцар «Наьна бийса».	1	05.03	
26	Бианки В «Март» «Оалхазараш цIадаьхкад» Шадиев С «Ялат дIаде доладелар» Озиев А «БIаьстан юхь»	1	12.03	

27	Осмиев Хъ. «Баъсти» Яндиев Дж. «Балха 1уйре»	1	19.03	
28	«Доттаг 1ий» «Беши карти» фаьлг. Осмиев Хъ «Дог 1а» Кицаш.	1	02.04	
29	Ховли-довзалеш. Тхъуж- илли.	1	09.04	
30	Къажкъайг.(фаьлг) «Пхъагало парг 1атдаъха оакхарий»(фаьлг) «Борзи 1аъхареи» Газеи цун б 1ийги «Хаъкъал теннад» (фаьлг	1	16.04	
31	«Са ги боаг 1аргба хъо» «Мишта 1еxadaъд цогало оакхариц»-(фаьлгащ) «Котам» «Дог майра пхъагал» «Пхъиди дахкеи» «Борг 1али цогали» фаьлгаш	1	23.04	
32	«Хъунсаг»(фаьлг) Шира дувцараш «Тускар ч 1оаг 1а делахъ» «Ц 1а дехад» «Лом-лом да»	1	07.05	
33	«Гий» «Миста бод биача тоалургвар» «Хъунсаг» (фаьлг)	1	14.05	
34	Чудерзора урок	1	21.05	